

IL KULTURA

Ta' ĠUŻE' GALEA

DARBA kien hemm xi ħadd li kiteb li l-kultura hi haġa li hol-
quha l-elite tas-soċjetà biex jinqdew biha halli jidhru aħjar
minn nies oħra, iżda l-fatt hu li l-kultura tnissel l-elite tas-soċje-
tà, għax il-bniedem imżejjen bil-kultura jingħażel minn oħrajn li
ma għandhomx dan id-don. Il-kultura ma titqiesx mal-ġhana tal-
bniedem, ma tistax tinx tara, tintrebaħ jew tintiret, iżda hi l-
frott ta' tagħlim, ħsieb u rieda shiħa, u bir-raġun kollu bniedem
ta' kultura jinżamm bħala aħjar, aqwa u oġġla minn oħrajn li ma
hum iex għanja b'dan id-don. Dan jiġri f'kull soċjetà ċivili fejn
is-sabiħ hu magħruf, il-għerf hu mweġġeħ u t-tajjeb hu miqjum.

Kull poplu jidher lura jew 'il quddiem fix-xirka tal-bnedmin
skond l-imġiba tiegħu u l-imġiba ma hix ħlief l-espressjoni tal-
kultura; fejn din tkun nieqsa, l-imġiba tkun difettuża. Jista'
bniedem ikun jaħ imur man-nies, għandu mnejn ikun jaħ jitel-
lem, forsi jkollu ġibda għall-arti, imma b'dan biss ma jistax wie-
heħ jingħadd bħala kolt, għax il-kultura tolqot ix-xejriet, il-ġib-
diet, il-fehmiet kollha tal-bniedem u tagħtih sura ta' ħajja li fir-
rendih differenti minn nies oħra għafsin u bla tagħlim. Ma jis-
tax wieheħ jingħadd ta' kolt jekk ma iġibx ruħu ta' kolt fir-relaz-
zjonijiet u fl-espressjonijiet kollha tal-ħajja tiegħu. T.S. Eliot fil-
ktieb tiegħu *"Notes Towards the Definition of Culture"* kiteb :
"Culture is a way of life; it is what makes life worth living";
u dana hu ta' l-akbar importanza meta wieheħ jikkunsidra xi

Kieku fid-dinja ma kienx hawn xi haġa li tirrendi l-ħajja sa-
biħa, jew kif qal Eliot "worth living", kieku konna ngħixu iddi-
sprati. Issib min iġhix għall-flus, tara oħrajn ifittxu unuri fiergħa,
hawn min iħabrek għal qawwa u kburiya; iżda b'dawn biss il-
bniedem ma iġhixx kuntent u għalkemm iħoss soddisfazzjon meta
jiksibhom, qalbu ma tistrieħx iżda tissokta tagħneħ u tixxennaq
u tikleb għal akkwisti akbar u aħjar. Din hi r-raġuni li l-lum fid-
dinja ma hawnx dik il-hena u l-paċi u l-annuna li jiġnisslu biss
mill-imġiba tajba tal-bnedmin. Għidna li l-kultura ssawwar l-im-
ġiba tal-bniedem u kieku l-imġiba tan-nazzjonijiet kienet mib-
nija fuq sisien ta' kultura, kieku kienu iġhibu minn wiċċ id-dinja
l-azzjonijiet ħżiena, il-għira, il-mibegħda ta' bejn il-popli u flok-
hom kienu aktar isaltnu sentimentli umanitarji.

Kieku l-Gvernijiet ikunu mqanqlin minn sentimentu kulturali, bosta mill-ghawġ u mill-ghelt li hawn fid-dinja kienu jgħibu : jekk il-ġnus fir-relazzjonijiet internazzjonali jkunu mqanqlin minn sens ġust huma aktar jistgħu jiftiehmu bejniethom, għax kull min hu kolt jagħraf dak li hu ġust u jimxi skond il-ħaqq; għalhekk il-kultura għandha s-siwi materjali tagħha wkoll għax hi triegħi għall-ħaqq u għas-sewwa u permezz tagħha nehlsu minn ħafna taħwid u taħbit li qegħdin iżommu d-dinja fl-inkwiet u ma jhallux in-nazzjonijiet jiżviluppaw il-ġid u l-barka ta' paj-jiżhom halli jkattru l-kumditajiet u l-progressi tal-popli tagħhom.

Din il-ħtieġa ta' ftehim bejn il-ġnus kienet tinħass minn dejjem iżda wisq u wisq aktar f'dawn iż-żminijiet li aħna għad-dejjen minnhom. Aħna ninsabu mgarrbin : kemm tbatijiet, kemm qilla, kemm ħerba, kemm għaks għaddejna minnhom ħtija ta' għira u mibegħda u nuqqas ta' ftehim fost il-ġnus; u b'danakollu għadna fil-biża' li daww l-orruri għad jixegħlu u jaqbd u aqwa u eħrex minn qabel u sakemm il-gvernijiet jibqgħu jgħibu ruħhom bejniethom bla ebda rigward ta' rgħlija, jibqa' dan il-biża' li jaħbtu għal xulxin u jħarbtu u jeqirdu wieħed lill-ieħor.

Is-soċjetà l-lum teħtieġ l-ewwel u fuq kollox li jitjiebu u jitbegħlu u jintroqmu l-imġibiet u d-drawwiet tal-bnedmin; dan biss jista' jsir permezz ta' tixrid ta' kultura. S'issa n-nazzjonijiet jipprovaw mezzi biex jiksbu qawwa, saħħa u eġemonija, iżda b'danakollu rajna li dawn ma ġebux magħhom risq u kuntentizza fost in-nies, għall-kuntrarju kienu ħtija ta' għelt, gwerer u tixrid ta' demm. Ippruvajna nibnu l-progress tas-soċjetà fuq il-qawwa brutali u ma kellniex ħlief kaos; nibdew, mela, sistema oħra : naraw il-kultura, li tnissel sensi umanitarji fil-bniedem, tkunx kapaċi għib fost il-popli dik il-fiduċja li huma jmiss-hom ikollhom bħala aħwa u bħala hołqien raġunevoli.

Imma barra l-konsiderazzjonijiet materjali hemm raġunijiet oħra għax imissna nikkultivaw il-kultura : hemm raġunijiet spiritwali jeħtieġ għajxien materjali u spiritwali; il-għajxien spiritwali jeħtieġ għajxien materjali u spiritwali; il-għajxien spiritwali hu marbut ma' sens ta' ġmiel u ta' għerf li jpaxxu l-moħħ u jgħollu l-ħsieb. L-iskop ewlieni tal-kultura hu li tirraffina l-kapaċità mentali biex wieħed ikun jista' jagħraf u jgawdi aħjar l-eġġubijiet li Alla ħalaq biex nitgħaxxu bihom. Aħna ngħidu li l-bniedem ma jgħixx bil-hobż biss : wieħed jeħtieġu jofter u jaħseb biex iġixx bħala bniedem u jkun jista' jħaddem idej u

mohhu. Jiena nifhem li l-bniedem għaref aktar iħoss soddisfazzjon bil-hidma ta' l-intellett minn ħidmiet oħra.

Meta wiehed jidra jirraġuni u jgħarbel it-tajjeb mill-ħażin, għandu jintebah bi għmiel u b'armonija li jfawrulu qalbu bil-hena, għax il-għmiel hu qawwa tal-holqien li tqanqal il-qalb u tnissel ħlewwa u faraġ. Il-għmiel u s-sewwa, għandhom effett misterjuż fuq ir-ruħ; wiehed jista' jkollu idea tagħhom jekk ikun kolt biżżejjed, iżda qatt ma jista' jfissirhom materjalment għax dawn huma turijiet li jagħrafhom il-mohħ u tħosshom il-qalb: wiehed jista' jikkonoxxihom bl-ispirtu tiegħu, iżda qatt ma jirnexxilu jsaawwarhom bis-sensi tiegħu.

Meta bniedem jitgħallem u jakkwista kultura, il-fond psiko-logiku tiegħu jintela b'idejiet u b'fehmiel li jhaddnu univers għdid, univers ta' għaxxa fejn wiehed jistgħall ahjar il-għmiel, is-sewwa, il-ħaq u dawn id-doni kollha li jgħollu l-bniedem fuq ħlejqiet oħra jieħdu għanla u sura li jagħarfuhom biss dawk li huma mogħnija bid-don tal-għerf u dawk li għandhom għajnejhom miftuħin għad-dawl soprannaturali.

Għax fl-aħħar mill-aħħar il-għmiel u s-sewwa huma fina nfusna mwahħdin ma' l-ispiritu tagħna, u s-sensazzjoni, it-tagħrif u l-kawża tagħhom huma tliet mezzi biex dawk iż-żewġ qawwiet spiritwali jwettqu saħħithom. Għalhekk min irid iġarrab is-sabiħ u s-sewwa għandu jfittixhom ġewwa fih innifsu u jagħmel din it-tiftixa billi jhejji ruħu kif imiss bil-għajnuna tal-kultura; min-għajr din il-għajnuna għalxejn wiehed ħabrek biex jifhem jew jieħu idea ta' għmiel il-holqien. Pitagora, Platone u Dante tħabtu u studjaw biex jagħtu tifsira ta' għmiel. Dante deherlu illi l-għmiel hu "unità nella verità", iżda l-"unità" ma hix marbuta ma' l-oġġett iżda hi soġġettiva u intellettuali, jiġifieri għalkemm haġa tkun sabiħa mhux kulhadd jista' jintebah bil-għmiel tagħha, iżda jistgħu jintebhu biss dawk li huma magħżulin fost l-oħrajn, jew "uniċi" għax huma mogħnija bil-kultura.

Il-għmiel u s-sbuhija jinsabu f'bosta ħwejjeg li għandhom x'jaqsmu mal-ħajja tagħna: ahna nitkellmu fuq xbiħat sbieħ, fuq il-għmiel tal-holqien, fuq il-għaxxa ta' l-arti, imma mingħajr il-kultura qatt ma naslu biex nifhmu sewwa x'ifissru u narawhom bil-għajnejn tar-ruħ; u hekk ħafna nies li ma humiex kolli jgħaddu hajjithom bla ma jithennu bil-għmiel tal-holqien u bla ma jgarrbu dik is-soddisfazzjon li tinħass minn sentimenti spiritali.

Imma s'issa tkellimna dwar l-effett tal-kultura fuq l-individwu, iżda l-kultura tisfa' ta' ġid mhux lil bniedem wahdu iżda lil pajjiż kollu. F'dik in-nazzjon fejn hemm mezz għat-tixrid tal-kultura l-livell intellettwali joghla u n-nies bħala popolazzjoni jingħażlu minn oħrajn li għadhom lura u neqsin mit-tagħlim; fil-pajjiżi kolti s-sentimenti huma aktar nobbli, l-inhabba, il-hnie-na aktar mogħguba; f'dawn il-pajjiżi ssib inqas għelt u hażen għax in-nies aktar jafu x'inhuma dmirijiethom bħala aħwa u bħala ċittadini. F'pajjiżi fejn hi mxerrda l-kultura tista' tiltaqa' mat-tajjeb u mal-ħażin għax dawn jinsabu kullimkien imqar fl-aħjar kulleġġi, iżda f'dawk il-pajjiżi aktarx wiehed ma jarax eċċessi ta' qilla, ta' hell u ta' diżordni; għall-kuntrarju hu magħruf li l-qtil, is-serq u l-qerq bl-oħxon jaħkmu fejn in-nies għadhom lura u neqsin mid-dawl tar-ruh u minn sentimenti sbieħ.

Billi taht l-influwenza tal-kultura n-nies aktar jifhemu dak li hu ġust u sewwa, dawk il-pajjiżi li jikkultivaw l-istituzzjoni kulturali ssibhom mogħnija b'haqq ġust u bil-paċi fost il-poplu, hekk iċ-ċittadini huma mħarsin u jgħixu fil-kwiet u għalhekk ikollhom aktar żmien u haġra biex jagħtu' ruħhom għax-xogħol u għat-tkattir tal-produzzjoni. Din hi r-raġuni li pajjiżi fejn il-livell tal-kultura hu għoli aktarx ma ssibhom neqsin minn xejn u għandhom ekonomija nazzjonali soda.

Rajna kemm tiswa l-kultura fil-hajja materjali u spiritwali tal-bniedem; tal-pajjiż u tal-ġnus. Kif nistgħu ma nhabirkux biex ngħinu u ngibu 'l quddiem dak kollu li jista' jkattar il-kultura tan-nazzjon? Organizzazzjonijiet, Istituti u Għaqdiet li twaqqfu biex ixerrdu l-kultura jisthoqqilhom kull tifhir u inkuraġġiment; l-opra tagħhom ma titqiesx skond is-suċċessi li jidhru biss. Dawn il-għaqdiet li għandhom bħala skop it-tixrid ta' kultura qegħdin iwettqu ħidma fejjieda u ta' siwi kbir; l-effetti tagħhom hafna drabi ma jidhrux għax bħalma għidna huma ma jfittxux suċċessi għall-għajnejn, iżda b'danakollu hadd ma jista' jqis kemm hu kbir il-ġid li qegħdin jagħmlu fost il-poplu. Bil-mod u bil-għaḡal, bla hafna għaġeb u bis-sabar, dawn il-għaqdiet qegħdin jaħdmu biex jorqmu r-razza, biex jifih u għajnejn in-nies, biex jeqirdu l-ġibdiet u d-drawwiet il-ħżiena, biex iwarrbu dawk in-nuqqasijiet li jċekknu lil min għadu lura. U meta r-razza tis-saffa, tintroqom u tiżzejjen; tissaħħaħ, titqawwa u tintrefa', allura toghla fuq l-oħrajn, tikseb għieh u tgħix hienja u fil-paċi.